

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA STATISTIKA TIZIMI: HOLATI, RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi Davletyarova Guldana

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada O‘zbekiston Respublikasida statistika tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, institutsional asoslari, zamonaviy statistik infratuzilma hamda raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilingan. Statistik axborotning iqtisodiy boshqaruvdagi roli, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishdagi ahamiyati, shuningdek xalqaro standartlarga moslashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar yoritilgan. Maqolada O‘zbekiston statistika tizimining ustuvor yo‘nalishlari, mavjud muammolar va rivojlanish istiqbollari bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar: statistika tizimi, raqamli statistika, statistik ma’lumotlar, davlat statistika qo‘mitasi, xalqaro standartlar, indikatorlar, axborot tizimlari, boshqaruv qarorlari.

Statistika tizimi har qanday davlat iqtisodiyotining “diagnostik markazi” bo‘lib, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni o‘lchash, baholash va prognozlash imkonini beradi. O‘zbekiston Respublikasida statistika tizimi so‘nggi yillarda tubdan modernizatsiya qilinib, xalqaro metodologiyaga moslash, axborot ochiqqligini oshirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur maqolada statistika tizimining hozirgi holati, asosiy institutsional mexanizmlari, metodologik yangilanishi va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlari ilmiy tahlil qilinadi.

O‘zbekiston statistik tizimining shakllanishi va institutsional asoslari

O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng milliy statistika tizimi davlat boshqaruvining muhim instituti sifatida shakllandi. Tizimning asosiy vakolatli organi - O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (sobiq Davlat statistika qo‘mitasi) bo‘lib, u markaziy apparat, viloyatlar, tuman va shahar statistika boshqarmalari orqali yagona vertikal boshqaruv tizimini tashkil etadi.

Tizimning asosiy vazifalari:

- * rasmiy statistik kuzatuvlarni tashkil etish;
- * iqtisodiy, demografik, ijtimoiy jarayonlarni monitoring qilish;
- * tadbirkorlik subyektlari faoliyatidan statistik hisobotlarni yig‘ish va qayta ishlash;
- * rasmiy statistika metodologiyasini ishlab chiqish;
- * xalqaro statistika standartlarini milliy amaliyotga joriy etish.

Statistika tizimining faoliyati “Davlat statistikasi to‘g‘risida”gi Qonun va O‘zStat tomonidan tasdiqlanadigan yillik kuzatishlar dasturi asosida olib boriladi.

Milliy statistikaning metodologik asoslari va xalqaro standartlarga moslashuvi

So‘nggi yillarda statistika tizimini xalqaro standartlarga to‘liq integratsiya qilish jarayoni jadallashdi. Asosiy e‘tibor quyidagilarga qaratildi:

- SNA–2008 (Milliy hisoblar tizimi)ga mos ravishda YaIM, milliy daromad, investitsiyalar va iste‘mol indikatorlarini hisoblash;
- IMF SDDS Plus talablariga mos ravishda ochiq ma‘lumotlar taqdimoti;
- BMTning Sustainable Development Goals (SDGs) indikatorlarini joriy etish;
- ILO, WHO, UNESCO va boshqa tashkilotlar metodologiyalarini milliy kuzatuvlarga integratsiya qilish.

Xalqaro statistika tashkilotlari bilan hamkorlik O‘zbekistonni global statistik tizimning faol ishtirokchisiga aylantirmoqda.

Statistik axborotning davlat boshqaruvidagi o‘rni

Statistik ma'lumotlar iqtisodiy siyosatni asoslashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan indikatorlar majmuasini taqdim etadi. Ular:

- davlat dasturlarini rejalashtirishda;
- soliq-budjet siyosatini shakllantirishda;
- bozor iqtisodiyoti institutlarini rivojlantirishda;
- hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda;
- ijtimoiy ta'minot, bandlik, demografiya bo'yicha qaror qabul qilishda qo'llaniladi.

Statistik ma'lumotlarning ishonchliligi bevosita boshqaruv qarorlarining sifatiga ta'sir qiladi.

1-jadval.

O'zbekistonda statistik tizim rivojlanishini aks ettiruvchi asosiy indikatorlar (2019–2023 yy.)

Yil	Raqamlashtirilgan statistik hisobotlar ulushi (%)	Aholi ro'yxati uchun tayyorgarlik darajasi (%)	Onlayn ma'lumotlar bazalariga murojaatlar soni (mln)	Ochiq ma'lumotlar to'plamlari soni (ta)
2019	48	30	5.2	120
2020	60	45	8.7	185
2021	72	60	12.5	260
2022	80	75	18.3	340
2023	88	90	25.6	430

O'zbekistonning statistik tizimi 2019-2023 yillar davomida sezilarli darajada modernizatsiya qilindi. 1-jadvaldagi indikatorlar statistik boshqaruv tizimi jadal raqamlashtirilayotganini, ochiqlik darajasi oshayotganini va foydalanuvchilar talabi kuchayganini ko'rsatadi.

1. Statistikaning raqamlashtirilishi tez sur'atlar bilan o'smoqda

- 2019 yilda raqamlashtirilgan hisobotlar ulushi 48 % bo'lsa,
- 2023 yilda 88 % ga yetgan — ya'ni 5 yilda 40 punktga o'sish kuzatilgan.

Bu o'zgarish:

- statistika tizimining elektron platformalarga o'tishini,
- biznes subyektlari uchun hisobot topshirish jarayonlari soddalashganini,
- qog'ozbozlik kamayganini anglatadi.

2. Aholi ro'yxati bo'yicha tayyorgarlik izchil oshgan

2023 yilga kelib tayyorgarlik darajasi 90 % ga yetgan. Bu:

- metodologik hujjatlarning ishlab chiqilishi,
- geografik axborot tizimlarining joriy etilishi,
- xodimlar malakasining oshirilishi kabi omillar natijasidir.

3. Onlayn ma'lumotlar bazalariga murojaatlar keskin oshgan

- 2019 yilda 5.2 mln bo'lgan murojaatlar
- 2023 yilga kelib 25.6 mln ga yetgan.

Bu 5 barobardan ko'p o'sish demakdir.

Bunga:

- iqtisodchi, tadqiqotchi va talabalarning statistik axborotga talabi,
- O'zStat tomonidan taqdim etilayotgan ma'lumotlarning qulay interfeysda

e'lon qilinishi,

- ochiqlik siyosati kuchayishi kabi omillar sabab bo'lgan.

4. Ochiq ma'lumotlar kengaymoqda

2019–2023 yillarda ochiq data to'plamlari soni 120 dan 430 taga o'sgan.

Bu O'zbekistonda:

- davlat boshqaruvida shaffoflikning kuchayishi,
- jahon standartlariga (Open Data Charter) moslashuvning ortishi,
- innovatsion startaplar va tadqiqotlar uchun ma'lumotlar bazasining

kengayganini bildiradi.

Umumiy xulosa

2019–2023 yillar O‘zbekiston statistik tizimi uchun:

- raqamlashtirishning jadallashuvi,
- ma’lumotlar ochiqligining oshishi,
- axborotlarga murojaat qiluvchilar sonining ko‘payishi,
- milliy loyihalarga (aholi ro‘yxati) tayyorgarlikning kuchayishi yillari bo‘ldi.

Natijada, mamlakat statistika tizimi xalqaro metodologiyalarga moslashmoqda va boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligi oshmoqda.

O‘zbekiston statistikasini raqamlashtirish: yangi bosqich

Statistika tizimida raqamlashtirish jarayoni oxirgi besh yilda keskin jadallashdi.

Quyidagi yutuqlar e’tiborga molik:

1. Statistik hisobotlarni elektron shaklga o‘tkazish

Tadbirkorlik subyektlarining statistik hisobotlarini elektron tarzda yuborish tizimi yaratildi. Bu esa:

- byurokratik yukni kamaytirdi,
- ma’lumotlarning tezkorligini oshirdi,
- inson xatolari ehtimolini kamaytirdi.

2. “Open Data” portalining kengayishi

Ochiq ma’lumotlar ombori orqali statistik ma’lumotlardan tadqiqotchilar, biznes va jamoatchilik keng foydalanmoqda.

3. Big Data elementlaridan foydalanish

Mobil operatorlar ma’lumotlari, tranzaksion ma’lumotlar, yo‘lovchi oqimlari va boshqa manbalardan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda.

4. Geoinformatsion statistik tizimlar

Hududiy ma’lumotlarni vizualizatsiya qilish, kartografik tahlilni amalga oshirishda GIS texnologiyalari jadal joriy etilmoqda.

5. O‘zbekiston statistik tizimining ustuvor yo‘nalishlari

Kelgusida statistika tizimi quyidagi strategik yo‘nalishlar bo‘yicha rivojlanadi:

Raqamli statistik platformani to'liq integratsiya qilish.

Yagona axborot maydoni orqali barcha statistik jarayonlarni yagona tizimga birlashtirish.

Ma'lumotlar sifatini oshirish.

Metodologik yangilanishlar, sampling tizimini takomillashtirish, ma'lumotlarni verifikatsiya qilish mexanizmlarini kuchaytirish.

Xalqaro integratsiyani chuqurlashtirish.

Yevrostat, OECD, BMT statistika bo'limi bilan hamkorlikni kengaytirish.

Ma'lumotlar ochiqligini oshirish.

Ochiq ma'lumotlar sonini ko'paytirish, foydalanuvchilar uchun qulay interfeyslar yaratish.

Hududiy statistika tizimini modernizatsiya qilish.

Mahalliy darajadagi indikatorlar sifatini oshirish, mahalla darajasiga qadar monitoring tizimini yo'lga qo'yish.

Muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar

Mavjud muammolar:

- ayrim kuzatishlarda ma'lumotlarning to'liqligi va aniqligi past bo'lishi;
- hududiy statistikani yuritishda kadrlar salohiyatining yetishmasligi;
- tadbirkorlik subyektlari tomonidan hisobot topshirish intizomining pastligi;
- ma'lumotlar integratsiyasining to'liq yo'lga qo'yilmaganligi.

Taklif va tavsiyalar:

- statistika sohasida mutaxassislar uchun doimiy malaka oshirish dasturlarini joriy etish;
- ma'lumotlar yig'ishda avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanishni kengaytirish;
- hisobot topshirish intizomini rag'batlantirish mexanizmlarini yaratish;
- ma'lumotlar sifatini oshirish bo'yicha xalqaro audit tizimini joriy etish.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida statistika tizimi so'nggi yillarda sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Raqamlashtirish, xalqaro standartlarga moslash, ochiqlik darajasining oshishi va institutsional islohotlar statistik tizimning zamonaviy boshqaruv talablari bilan uyg'unlashuviga xizmat qilmoqda. Kelgusida tizimning to'liq integratsiya qilingan raqamli platformaga aylanishi mamlakatning iqtisodiy boshqaruv samaradorligini yanada kuchaytiradi. Ushbu maqolada keltirilgan takliflar milliy statistika tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Davlat statistikasi to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayt materiallari.
3. United Nations. System of National Accounts 2008.
4. IMF. Special Data Dissemination Standard Plus (SDDS+).
5. OECD Statistical Guidelines.
6. World Bank Open Data methodologies.
7. UNDESA Statistical Handbook.